

Growing Unequal? : Income Distribution and Poverty in OECD Countries

Summary in Czech

Stále větší rozdíly?

Distribuce příjmů a chudoba v zemích OECD

Přehled v českém jazyce

Roste nerovnost příjmů s postupem času? Kdo vychází z tohoto procesu vítězně a kdo prohrává? Má tento proces stejný dopad na všechny země OECD? Do jaké míry je nerovnost příjmů důsledkem větších rozdílů v osobních příjmech a nakolik ji ovlivňují jiné faktory? A konečně jaký dopad má na tyto trendy státní přerozdělování prostřednictvím systému daňového zvýhodnění?

To je příklad několika otázek, které řeší tato zpráva – a odpovědi překvapí mnoho čtenářů. Ve zprávě naleznete doklady o všeobecném růstu nerovnosti příjmů za posledních dvacet let napříč zeměmi OECD, ale načasování, intenzita a příčiny takového zvýšení nejsou shodné s těmi, které obvykle nabízejí média.

Publikace *Stále větší rozdíly?* nabízí řadu analýz rozdělování ekonomických zdrojů v zemích OECD. Doklady o distribuci příjmů a chudobě se vůbec poprvé týkají všech 30 zemí OECD v polovině prvního desetiletí 21. století, zatímco údaje o tendencích, které sahají až do poloviny 80. let 20. století, pokrývají asi dvě třetiny těchto zemí. Zpráva také popisuje nerovnosti v řadě oblastí (jako majetek domácností, vzorce spotřeby, veřejné služby v naturáliích), které se v běžných debatách o distribuci ekonomických zdrojů mezi jednotlivci a domácnostmi obvykle nevyskytují. Míra nerovnosti ve společnosti není náhodná a vláda má moc ji změnit, pokud vezme v úvahu podobné aktuální důkazy, které předkládá tato zpráva.

Pokud byste běžného člověka požádali, aby vyjmenoval hlavní problémy, s nimiž se dnes svět potýká, „nerovnost a chudoba“ by pravděpodobně zazněla mezi prvními. Obavy, že hospodářský růst není rozdělen spravedlivě, jsou velmi rozšířené. Průzkum stanice BBC z února roku 2008 ukazuje, že asi dvě třetiny obyvatelstva 34 zemí si myslí, že „hospodářský rozvoj posledních několika let“ není spravedlivě rozdělen. V Koreji, Portugalsku, Itálii, Japonsku a Turecku s tímto tvrzením souhlasilo více než 80 % respondentů*. Řada dalších průzkumů a studií naznačuje velmi podobné závěry.

Mají tedy lidé pravdu, když tvrdí, že „bohatí bohatnou a chudí chudnou“? Jednoduché otázky často nenabízejí snadnou odpověď. Nejbohatší země jistě bohatnou a některým z nejchudších zemí se vede relativně špatně. Na druhé straně rychlý růst v Číně a Indii znamenal konec chudoby pro miliony a miliony lidí. Takže zda je váš pohled optimistický nebo pesimistický v souvislosti s tím, co se děje ve světě s nerovností příjmů a chudobou, závisí na tom, zda si myslíte, že sklenice je z poloviny plná či z poloviny prázdná. Oba pohledy jsou pravdivé.

I kdybychom se shodli, že situace nerovnosti se ve světě zhoršuje, jediným důvodem nebude globalizace. Jsou zde i jiná přesvědčivá vysvětlení – technologický vývoj upřednostňující určité dovednosti (například lidé, kteří umějí využít výhod internetu, oproti těm, kteří to nedokáží, a proto ztrácejí) nebo změny v politickém stylu (moc odborů slábne a zaměstnanci jsou méně chráněni než dříve) jsou dalšími možnými důvody růstu nerovnosti. Všechny tyto teorie mají své zastánce z řad akademiků. A velmi pravděpodobně všechny tyto faktory hrají určitou úlohu.

Tato zpráva se zabývá situací ve 30 rozvinutých zemích OECD. Ukazuje, že došlo k nárůstu nerovnosti příjmů, jehož kořeny sahají přinejmenším do poloviny 80. let 20. století a možná dokonce do poloviny 70. let minulého století. Rostoucí rozdíly se dotkly většiny (ale nikoliv všech) zemí a velký nárůst zaznamenala například Kanada a Německo, ale pokles vykázalo Mexiko, Řecko a Velká Británie.

Zvyšování nerovnosti, sice rozšířené a výrazné, nebylo natolik velkolepé, jak si nejspíš většina lidí myslí. Průměrný nárůst za posledních 20 let dokonce činil asi 2 body Giniho indexu (Giniho index je nejlepší měřítkem nerovnosti příjmů). Odpovídá to současnému rozdílu v nerovnosti mezi Německem a Kanadou – významný rozdíl, který však nedává důvod, proč mluvit o rozpadu společnosti. Rozdíly mezi faktickými údaji a přesvědčením lidí je jistě důsledkem tzv. efektu časopisu *Hello* – čtete o nejbohatších lidech světa, kteří stále bohatnou, a proto jim média věnují velkou pozornost. Tato zpráva se

* Viz dokument www.worldpublicopinion.org/pipa/pdf/feb08/BBCecon_Feb08_rpt.pdf.

příjmů nejbohatších lidí netýká, jelikož je nelze odpovídajících způsobem vyhodnotit za použití obvyklých zdrojů dat o distribuci příjmů. To však neznamená, že by příjmy nejbohatších lidí nebyly důležité – jedním z hlavních důvodů, proč lidé hovoří o nerovnosti, je myšlenka spravedlnosti a mnoho lidí považuje příjmy některých lidí za absurdně nespravedlivé.

Mírný nárůst nerovnosti za posledních dvacet let zakrývá významnější základní tendenci. V rozvinutých zemích účtují vlády vyšší daně a jejich výdaje se zvyšují, což spouští vývoj směrem k větší nerovnosti – v současnosti se vydává více na sociální politiku než kdykoliv v historii. Samozřejmě tyto výdaje musí být vyšší, jelikož vzhledem k rychlému stárnutí obyvatelstva v rozvinutých zemích rostou náklady na zdravotní péči a důchody. Dopad přerozdělování vládních výdajů utlumil růst chudoby v období 1985–1995, ale byl důvodem jejího vzruchu v následujícím desetiletí s tím, jak sociální dávky přestaly být určeny převážně pro chudé. Kdyby se vlády přestaly snažit kompenzovat nerovnosti buď menšími výdaji na sociální dávky, nebo odklonem od cílení daní a dávek na chudé, potom by byl růst nerovnosti ještě rychlejší.

Tato studie ukazuje, že některým společenským skupinám se dařilo lépe než jiným. Osoby v důchodovém věku (55–75 let) zaznamenaly největší nárůst příjmů za posledních 20 let a chudoba důchodců v mnoha zemích velmi rychle klesla, takže je dnes nižší než průměrná hodnota pro obyvatelstvo zemí OECD jako celek. Naopak roste chudoba dětí, která nyní převyšuje průměr pro veškeré obyvatelstvo. A to navzdory stále většímu počtu důkazů, že blahobyt dětí je rozhodujícím činitelem toho, jak se jim bude dařit v dospělém věku – jaký budou mít příjem, zdraví apod. Nárůst dětské chudoby si zaslouží větší pozornost politiků, než jak tomu dnes v mnoha zemích je. Větší pozornost je třeba věnovat rozvoji dětí tak, aby se nezapomnělo na žádné dítě (jak to vyjadřuje současná americká legislativa).

Zvyšování daní a výdajů v reakci na nerovnost může fungovat pouze dočasně. Jediným udržitelným způsobem snižování nerovnosti je zastavit oddalování mezd a příjmů od kapitálu. Zejména je třeba zajistit, aby lidé měli zaměstnání a dostávali mzdy, které je a jejich rodiny udrží nad hranicí chudoby. Rozvinuté země se tedy musí mnohem více snažit zajišťovat zaměstnání svému obyvatelstvu a nespolehat se na dávky v nezaměstnanosti, pracovní nezpůsobilosti a dřívější odchod do důchodu, zajistit trvalost zaměstnání a dobré pracovní vyhlídky.

Někteří lidé by mohli mít proti tvrzením předchozích odstavců různé námitky. Mohli by například poukázat na následující skutečnosti:

- Nezáleží pouze na příjmu. Také veřejné služby jako vzdělání a péče o zdraví mohou být mocnými nástroji pro snižování nerovnosti.

- Osoby s nízkými příjmy mohou přesto disponovat aktivy, takže by neměly být řazeny mezi chudé.
- Chudobě v určitém momentu bychom neměli věnovat příliš velkou pozornost – za vážně znevýhodněné můžeme považovat pouze osoby, které mají nízké příjmy po dlouhé období.
- Lepší náhled na nerovnost je podle přístupu či nepřístupu k hlavnímu zboží a službám, jako je dostatek potravin nebo možnost nákupu televize či pračky.
- Ani společnost, kde by byly příjmy rozdělené rovnoměrně, není žádoucí. Osoby, které pracují více a mají lepší vlohy, by měly mít i vyšší příjmy. Skutečně důležitá je *rovnost příležitostí*, nikoliv rovnost výstupů.

Tato studie se všemi těmito otázkami přímo zabývá – či přesněji řečeno, zvažuje empirické důkazy pro každé z tvrzení, nikoliv normativní otázky, co je a co není „dobrá“ společnost. Srovnáním důkazů zpráva odhaluje řadu „stylizovaných faktů“, co se týče: *i)* všeobecných vlastností charakteristických pro distribuci příjmů domácností a jejich vývoj, *ii)* faktorů, které se podílejí na změnách v nerovnosti příjmů a chudoby, a *iii)* co se lze dozvědět analýzou širších ukazatelů zdrojů domácností.

Typické vlastnosti distribuce příjmů domácností v zemích OECD

- Distribuce příjmů v některých zemích je mnohem nevyrovnanější než v jiných, nehledě na způsob měření nerovnosti. Změny v používaném indexu nerovnosti mají zpravidla velmi malý vliv na celkové hodnocení země.
- Země s širší distribucí příjmů mají také vyšší relativní chudobu příjmů, s výjimkou několika málo případů. To platí nehledě na to, zda relativní chudobu definujeme jako příjmy nižší než 40, 50 nebo 60 % střední hodnoty příjmů.
- Nerovnost příjmů i míra chudoby (podle 50% hranice střední hodnoty příjmu) za posledních deset let vzrostly. Nárůst se týkal dvou třetin všech zemí. Jedná se o mírné, ale významné zvýšení (v průměru asi 2 body Giniho indexu a 1,5 bodu v míře chudoby). Situace je však mnohem méně dramatická, než jak ji často popisují média.
- Nerovnost příjmů od roku 2000 výrazně vzrostla v Kanadě, Německu, Norsku, Spojených státech, Itálii a Finsku a klesla ve Velké Británii, Mexiku, Řecku a Austrálii.

- Nerovnost obecně vzrostla, jelikož bohatým domácnostem se dařilo výrazně dobře ve srovnání s rodinami se středními příjmy a skupinami ve spodní části žebříčku příjmů.
- Příjmová chudoba mezi staršími občany i nadále klesala, zatímco chudoba mladých dospělých a rodin s dětmi rostla.
- Chudí lidé v zemích s vysokou hodnotou středního příjmu a širokou distribucí příjmů (např. Spojené státy americké) mohou mít nižší životní standard než chudí lidé v zemích s nižším středním příjmem, ale užší distribucí (Švédsko). Naopak bohatí lidé v zemích s nízkým průměrným příjmem a širokou distribucí (Itálie) mohou mít vyšší životní standard než bohatí lidé v zemích, kde je průměrný příjem vyšší, ale distribuce příjmů užší (Německo).

Faktory změny v nerovnosti příjmů a chudobě v průběhu času

- Změny ve struktuře obyvatelstva jsou jedním z důvodů vyšší nerovnosti. Důvodem je však především nárůst v počtu domácností o jednom členu, nikoliv samotné stárnutí populace.
- Nerovnost výdělku pracovníků na plný pracovní poměr vzrostla ve většině zemí OECD. Důvodem je skutečnost, že lidé s vysokými příjmy vydělávají ještě více. Globalizace, technické změny upřednostňující určité dovednosti a instituce a politika trhu práce se na této skutečnosti nejspíš všechny podílely.
- Účinek vyšších rozdílů na nerovnost příjmů byl kompenzován vyšší zaměstnaností. Míra zaměstnanosti lidí s nižším vzděláním však klesla a počet domácností bez zaměstnání je stále vysoký.
- Příjem z kapitálu a samostatné výdělečné činnosti je distribuován velmi nerovnoměrně a v posledním desetiletí se tato situace stále upevňovala. Tyto trendy jsou hlavním důvodem větší nerovnosti příjmů.
- Velmi účinným nástrojem proti chudobě je zaměstnání. Míra chudoby mezi rodinami bez zaměstnání je téměř šestkrát vyšší než u zaměstnaných rodin.
- Zaměstnáním samotným však nelze chudobě předejít. Více než polovina všech chudých lidí patří k domácnostem s určitými příjmy, kvůli kombinaci nízkého počtu odpracovaných hodin během roku a nízkých mezd. Snižování chudoby při zaměstnání často vyžaduje zavedení zaměstnaneckých požitků,

které výdělek doplní.

Poučení z analýzy širších měřítek chudoby a nerovnosti

- Veřejné služby jako vzdělávání a zdravotní péče jsou distribuovány rovnoměrněji než příjmy, takže pokud je zahrneme do širšího konceptu ekonomických zdrojů, nerovnost klesá, ačkoliv v žebříčku zemí dojde pouze k malým změnám.
- Zahrnutí spotřebitelských daní zvyšuje nerovnost, ačkoliv ne natolik jako zúžení po přihlednutí k veřejným službám.
- Bohatství domácností je distribuováno nerovnoměrněji než příjmy, kdy některé země s menší nerovností příjmů vykazují vyšší nerovnost bohatství. To však závisí na měřících, která se použijí při přípravě výzkumu, a vyloučení některých druhů aktiv (jejichž důležitost se v jednotlivých zemích liší) pro lepší porovnatelnost.
- U jednotlivců jsou příjmy a čisté jmění úzce provázány. Lidé s nízkými příjmy mají méně aktiv než zbytek obyvatelstva a jejich čisté jmění je obvykle méně než poloviční ve srovnání s celým obyvatelstvem.
- Materiální nedostatek je vyšší v zemích s vysokou relativní chudobou příjmů, ale také v místech s nízkou střední hodnotou příjmů. To znamená, že chudoba příjmů podceňuje těžkou situaci v případě těchto druhých zemí.
- Starší lidé mají vyšší čisté jmění a menší materiální nedostatek než mladí lidé. Odhady chudoby osob ve vyšším věku vycházející pouze z hotovostního příjmu také přehánějí závažnost situace této skupiny.
- Počet osob, které jsou *trvale* chudé po dobu tří po sobě jdoucích let, je ve většině zemí celkem nízký, ale více osob má nízké příjmy v určitém okamžiku tohoto období. Země s vysokou mírou chudoby podle ročního příjmu jsou na tom hůře co do podílu osob v permanentní či momentální chudobě.
- Vznik chudoby je obvykle spojen s nějakou rodinnou či pracovní událostí. Rodinné události (např. rozvod, narození dítěte apod.) jsou velmi důležité u dočasně chudých osob, zatímco snížení převodu příjmu (např. v důsledku změn podmínek vyplácení dávek) jsou významnější u osob, které žily v chudobě po dobu dvou po sobě jdoucích let.
- Sociální mobilita je obecně vyšší v zemích s nižší nerovností příjmů a naopak. V praxi tak dosažení větší rovnosti příležitostí přichází ruku v ruce s větší rovností výstupů.

Ani tato zpráva nezodpovídá všechny otázky. Nezabývá se tím, zda je v budoucnosti nerovnost nevyhnutelným jevem. Nedotýká se otázek relativní důležitosti různých příčin nárůstu nerovnosti. Nenabízí ani podrobnou odpověď v souvislosti s tím, co se dá s nerovností dělat v rozvinutých zemích. Ukazuje však, že nárůst nerovnosti byl v některých zemích menší než v jiných zemích, či dokonce klesl. Naznačuje, že důvody rozdílů mezi jednotlivými zeměmi tkví přinejmenším zčásti v odlišné vládní politice buď prostřednictvím účinnějšího přerozdělování, nebo lepších investic do schopnosti obyvatelstva vlastní podpory. Hlavním poselstvím této zprávy pro budoucí politiku je, že bez ohledu na to, zda je důvodem růstu nerovnosti globalizace či něco jiného, není třeba cítit bezmocnost: dobrá vládní politika může situaci ovlivnit k lepšímu.

© OECD 2008

Tento přehled není oficiálním překladem OECD.

Reprodukce tohoto přehledu je povolena, jsou-li uvedena autorská práva OECD a název původní publikace.

Vícejazyčné přehledy jsou překlady výtahů z publikací OECD původně publikovaných v angličtině a francouzštině.

Jsou zdarma k dispozici v internetovém knihkupectví OECD: www.oecd.org/bookshop/

Další informace vám poskytne Odbor pro legislativu a překlady při OECD, Ředitelství pro veřejné záležitosti a komunikaci: e-mail: rights@oecd.org, fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Navštivte naši internetovou stránku: www.oecd.org/rights/

